

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ оқу-әдістемелік кешені
Мамандығы: 6В04205 – «Құқықтану»
2024-2025 оқу жылының күзгі семестрі

Пән: Әкімшілік рәсімдік-процестік құқық

Глоссарий

Әкімшілік-құқықтық норма - әкімшілік құқықтың пәні болып табылатын қоғамдық қатынастарды реттейтін жалпыға міндетті, нысанды анықталған, мемлекеттің мәжбір ету күшімен қамтамасыз етілетін жүріс-тұрыс ережесі

Әкімшілік құқықтың реттеу пәні - әкімшілік құқық нормаларымен реттелетін қоғамдық қатынастар жиынтығы

Әкімшілік құқықтың реттеу тәсілі - әкімшілік құқық нормаларының оның пәні болып табылатын қоғамдық қатынастарды реттеп, бекітетін амал, әдістерінің жиынтығы

Әкімшілік құқықтың қайнар көздері - әкімшілік құқықтық нормалардан тұратын нормативтік құқықтық актілер

Конституциялық заңдылық - нормативтік ережелердің Конституция талаптарына нақты сәйкес келуі және қоғамдық қатынасқа қатысушылардың Конституция нормаларын сөзсіз орындауы және сақтауы.

әкімшілік акт – жария-құқықтық қатынастарда әкімшілік орган, лауазымды адам қабылдайтын, белгілі бір тұлғаның немесе жеке-дара айқындалған тұлғалар тобының Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген құқықтары мен міндеттерін іске асыратын шешім;

әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) – әкімшілік органның, лауазымды адамның жария-құқықтық қатынастардағы, әкімшілік акт болып табылмайтын әрекеті (әрекетсіздігі);

әкімшілік қалау – әкімшілік органның, лауазымды адамның Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген мақсаттарда және шектерде заңдылығын бағалау негізінде ықтимал шешімдердің бірін қабылдау өкілеттігі;

әкімшілік орган – Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес әкімшілік актіні қабылдау, әкімшілік әрекет жасау (әрекетсіздік таныту) жөнінде өкілеттіктер берілген мемлекеттік орган, жергілікті өзін-өзі басқару органы, мемлекеттік заңды тұлға, сондай-ақ өзге ұйым;

әкімшілік рәсім – әкімшілік органның, лауазымды адамның әкімшілік істі қарау, ол бойынша шешімді қабылдау және орындау жөніндегі, жолданым негізінде немесе өз бастамасы бойынша жасалатын қызметі, сондай-ақ оңайлатылған әкімшілік рәсім тәртібімен жүзеге асырылатын қызмет;

әкімшілік талап қою (талап қою) – жария-құқықтық қатынастардан туындайтын, бұзылған немесе дау айтылатын құқықтарды, бостандықтарды

немесе заңды мүдделерді қорғау және қалпына келтіру мақсатында сотқа берілген талап;

әкімшілік іс – әкімшілік рәсімді жүзеге асыру барысы мен нәтижелерін және (немесе) сотта жария-құқықтық даудың қаралуын тіркеп-бекітетін материалдар;

әкімшілік құқық бұзушылық - жеке және заңды тұлғалардың әкімшілік құқық нормаларын бұзатын құқыққа қарсы әрекеті немесе әрекетсіздігі.

лауазымды адам – Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес әкімшілік актіні қабылдау, әкімшілік әрекет жасау (әрекетсіздік таныту) жөнінде өкілеттіктер берілген адам;

мемлекеттік басқару жүйесін дамыту саласындағы уәкілетті орган – мемлекеттік басқару органдарының қызметіне функционалдық талдау жүргізу және орталық және (немесе) жергілікті атқарушы органдардың функцияларын бәсекелестік ортаға беру жөніндегі басшылықты және салааралық үйлестіруді жүзеге асыратын орталық атқарушы орган;

мемлекеттік орган – Қазақстан Республикасы Конституциясының, Қазақстан Республикасы заңдарының және өзге де нормативтік құқықтық актілерінің негізінде: жалпыға бірдей міндетті мінез-құлық қағидаларын айқындайтын актілерді басып шығару; әлеуметтік маңызы бар қоғамдық қатынастарды басқару және реттеу; мемлекет белгілеген жалпыға бірдей міндетті мінез-құлық қағидаларының сақталуын бақылау жөніндегі функцияларды мемлекет атынан жүзеге асыратын мемлекеттік билік ұйымы;

сұрау салу – әкімшілік рәсімге қатысушының жеке немесе қоғамдық сипаттағы қызығушылық туғызатын мәселелер бойынша ақпарат беру туралы өтініші;

талап қоюшы – өзінің бұзылған немесе дау айтылатын құқықтарын, бостандықтарын, заңды мүдделерін қорғау үшін сотқа жүгінген адам не оның мүддесі үшін прокурор, Қазақстан Республикасының заңдарында осындай өкілеттік берілген өзге адам талап қоюды берген тұлға;

төрағалық етуші – әкімшілік істі алқалы түрде қарауға басшылық ететін не әкімшілік істі жеке-дара қарайтын судья;

ұсыныс – әкімшілік рәсімге қатысушының Қазақстан Республикасының заңдарын және өзге де нормативтік құқықтық актілерін, мемлекеттік органдардың қызметін жетілдіру, қоғамдық қатынастарды дамыту, мемлекет пен қоғамның әлеуметтік-экономикалық және өзге де қызметі салаларын жақсарту жөніндегі ұсынымы;

үн қосу – әкімшілік рәсімге қатысушының мемлекет жүргізіп отырған ішкі және сыртқы саясатқа, сондай-ақ қоғамдық сипаттағы оқиғалар мен құбылыстарға өз көзқарасын білдіруі;

хабар – әкімшілік рәсімге қатысушының Қазақстан Республикасының заңдары мен өзге де нормативтік құқықтық актілерінің бұзылғаны, мемлекеттік органдардың, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, мемлекет жүз пайыз қатысатын заңды тұлғалардың және олардың лауазымды адамдарының жұмысындағы кемшіліктер туралы хабардар етуі;

цифрлық трансформациялау – цифрлық технологияларды ендіруді, реинжинирингті және деректерді пайдалануды қамтитын іс-шаралар кешені;

шағым – әкімшілік рәсімге қатысушының өзінің және басқа да тұлғалардың әкімшілік акт, әкімшілік әрекет (әрекетсіздік) бұзған құқықтарын, бостандықтарын немесе заңды мүдделерін қалпына келтіру немесе қорғау туралы талабы қамтылатын жолданым нысандарының бірі;

ішкі бақылау – мемлекеттік орган қабылдаған шешімдерді, сондай-ақ Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарын оның құрылымдық және аумақтық бөлімшелерінің, ведомстволық бағынысты мемлекеттік органдар мен ұйымдардың, лауазымды адамдардың орындауына мемлекеттік орган жүзеге асыратын бақылау.

Конституция - мемлекет өмірінің негізгі бастауларын – мемлекеттің құрылысын, саяси және әлеуметтік-экономикалық жүйесінің негіздерін бекітетін, адамның қоғамдағы алатын орнын байқататын мемлекеттің негізгі заңы

Заң – аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін, ҚР Конституциясында көзделген негізге алынатын қағидаттар мен нормаларды белгілейтін нормативтік құқықтық акт.

Конституциялық заң – ҚР Конституциясының 62-бабының 4-тармағында белгіленген тәртіппен қабылданатын және ҚР Конституциясында көзделген мәселелер бойынша қабылданатын заң

Шетел азаматы - ҚР азаматы болып табылмайтын, басқа мемлекетке тәндігін дәлелдейтін құжаты бар адам

Азаматтығы жоқ адам - ҚР аумағында жүрген, оның азаматы болып табылмайтын әрі өзінің қандай да бір мемлекетке қатыстылығына дәлелі жоқ адам

Саяси жүйе - көмегімен халық өзінің мемлекеттік, саяси билігін жүзеге асыратын мемлекеттік, саяси және қоғамдық ұйымдардың жиынтығы.

Қоғамдық бірлестіктер - мүдделерінің ортақтығы негізінде, ерікті түрде бірігуінің нәтижесінде құрылатын азаматтардың еркін бірігулері.

Саяси партия - азаматтардың, әртүрлі әлеуметтік топтардың мүдделерін мемлекеттік биліктің өкілді және атқарушы, жергілікті өзін-өзі басқару органдарында білдіру және оларды қалыптастыру ісіне қатысу мақсатында олардың саяси еркін білдіретін Қазақстан Республикасы азаматтарының ерікті бірлестігі

ҚР мемлекеттік рәміздері - мемлекеттер мен ынтымақтас ұлттардың дүниежүзілік қауымдастығындағы мемлекеттің егемендік абыройын айғақтайтын ресми айырым белгілері

Сайлау құқығы - азаматтардың ҚР Президентін, Парламент пен маслихат депутаттарын, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін сайлауға қатысу құқығы

Сайлау органдары - Қазақстанда сайлауды әзірлеу мен өткізуді ұйымдастыратын сайлау комиссиялары

Орталық сайлау комиссиясы - сайлау комиссияларының біртұтас жүйесіне басшылық ететін және тұрақты жұмыс істейтін республикалық сайлау органы

Аумақтық сайлау комиссиялары - облыстық (республикалық маңызы бар қалалар мен Республика астанасы), аудандық, қалалық, қаладағы аудандық сайлау комиссиялары

Учаскелік сайлау комиссиясы - тиісті сайлау учаскелерінде Президентті, Парламент Мәжілісінің және маслихаттардың депутаттарын, өзге де жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мүшелерін сайлауды ұйымдастыру мен өткізуді қамтамасыз ететін орган

ҚР Президенті - мемлекет басшысы, оның ең жоғары лауазымды тұлғасы, халық пен мемлекеттік билік бірлігінің, конституцияның мызғымастығының, адам және азамат құқықтары мен бостандықтарының рәмізі әрі кепілі

Инаугурация - Президенттің ант беруі, қызметіне кірісуі

ҚР Президентінің актілері - ҚР Президентінің бүкіл республика аумағында міндетті күші бар жарлықтары мен өкімдері

Экс - Президент - республиканың бұрынғы Президенттерінің бәрі, қызметінен кетірілгендерінен басқасы

ҚР Парламенті - заң шығару қызметін жүзеге асыратын ең жоғары өкілді орган

Депутат - халықтың мемлекеттік билік органдарындағы (парламент, маслихат) уәкілетті өкілі

Үкімет - атқарушы органдардың жүйесін басқаратын және олардың қызметіне басшылық жасайтын мемлекеттің жоғарғы атқарушы органы

Үкімет мүшелері - Үкімет құрамына кіретін лауазымды тұлғалар (Премьер-Министр, оның орынбасарлары, министрлер және республиканың өзге де лауазымды адамдары)

Конституциялық қадағалау - Конституцияның жоғарылығы мен тікелей әрекетін қамтамасыз етуді білдіретін демократиялық институт

Конституциялық Сот - Республиканың бүкіл аумағында Конституцияның үстемдігін қамтамасыз ететін мемлекеттік орган

Конституция нормаларын ресми түсіндіру - Конституциялық Соттың Конституция нормаларының мазмұнын, мәнін белгілеу жөніндегі қызметі

Сот билігі - азаматтық, қылмыстық және заңмен белгіленген өзге де нысандар арқылы азаматтардың, мемлекеттік органдар мен ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды жүзеге асыратын билік тармағы

Жергілікті мемлекеттік басқару - Заңда және Қазақстан Республикасының өзге де заңнамалық актілерінде белгіленген құзыреті шегінде тиісті аумақта мемлекеттік саясатты жүргізу, оны дамыту мақсатында жергілікті өкілді және атқарушы органдар жүзеге асыратын, сондай-ақ олардың тиісті аумақтағы істің жай-күйіне жауапты болып табылатын қызметі;

Әкімдік - облыстың, республикалық маңызы бар қаланың және астананың, ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) әкімі басқаратын, өз

құзыреті шегінде тиісті аумақта жергілікті мемлекеттік басқаруды және өзін-өзі басқаруды жүзеге асыратын алқалы атқарушы орган;

Әкім - жергілікті атқарушы органды (ол құрылған жағдайда) басқаратын және тиісті аумақта мемлекеттік саясаттың жүргізілуін, Қазақстан Республикасы орталық мемлекеттік органдарының барлық аумақтық бөлімшелерінің үйлесімді қызмет істеуін, тиісті бюджеттен қаржыландырылатын атқарушы органдарға басшылықты қамтамасыз ететін, Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жергілікті мемлекеттік басқару өкілеттігі және өзін-өзі басқару функциялары берілген, тиісті аумақтың әлеуметтік-экономикалық дамуының жай-күйіне жауапты Қазақстан Республикасының Президенті мен Үкіметінің өкілі;

Маслихат - облыстың, республикалық маңызы бар қаланың және астананың немесе ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) халқы сайлайтын, халықтың еркін білдіретін және Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес оны іске асыру үшін қажетті шараларды айқындайтын және олардың жүзеге асырылуын бақылайтын сайланбалы орган;

Құқықтық мемлекет - барлық мемлекеттік органдардың, лауазымды адамдардың, қоғамдық бірлесіктер мен азаматтардың құқықтық нормаларға қатаң сәйкестікте әрекет ету тиістілігін, яғни мемлекетте құқықтық үстемдік етуін білдіретін мемлекет.

Демократиялық мемлекет - билік халыққа тән болатын, биліктің жоғары эшолоны халықпен сайланатын, халыққа есепті болатын, саяси әралуандылық, өзін-өзі басқару танылатын мемлекет.